

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Bc. Miroslava Lauffová

Divadlo poézie v primárnom vzdelávaní

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Košice
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Bc. Miroslava Lauffová

Kontakt na autora: ZUŠ Bernolákova 26, Košice
emlauff@gmail.com

Názov OPS/OSO: Divadlo poézie v primárnom vzdelávaní

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: IX. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Liana Ivanová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Báseň. Divadlo. Divadlo poézie. Divadelný priestor. Dramatická ilustrácia. Hudba. Rytmus. Temporytmus inscenácie.

Anotácia

Cieľom práce je ponúknuť pedagógom metodiku tvorby divadla poézie prostredníctvom dvoch inscenácií realizovaných s kolektívom detí prvej časti prvého stupňa literárno-dramatického odboru. Poézia spracovaná divadelnými prostriedkami, no neopomínajúca jej dominantnosť nad nimi, je mnohokrát veľkým otáznikom. V prezentovanej práci sa venujeme rozdielom medzi dramatickou ilustráciou a divadlom poézie, divadelným prostriedkom využiteľným pri tvorbe a konkrétnym krokom smerujúcim v praxi k finálnemu dielku.

OBSAH

ÚVOD	5
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	7
1.1 Kľúčové kompetencie	8
1.2 Prednes	9
1.3 Súborová tvorba.....	12
2 PRÍPRAVNÁ FÁZA TVORBY.....	14
2.1 Artikulačné cvičenia	14
2.2 Rezonančné cvičenia	15
3 TVORBA DIVADLA POÉZIE	17
3.1 Výber a dramaturgia	17
3.2 Dramatická ilustrácia	18
3.3 Divadlo poézie	19
4 REFLEXIA	23
4.1 Odporúčanie pre prax	23
ZÁVER	24
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	25
ZOZNAM PRÍLOH	26

ÚVOD

Realizácia divadla poézie je vždy spojená s niekoľkými otáznikmi: aký text je pre inscenovanie vhodný? Kedy sa môže báseň stať predlohou k inscenovaniu? Kedy je inscenácia dramatickou ilustráciou a kedy divadlom poézie? Aké deti môžu robiť divadlo poézie? Kde môžem vidieť nejaké divadlá poézie a zorientovať sa v tvorbe?

Básnické zbierky pre deti ponúkajú množstvo textov vhodných na inscenovanie. Tvorcovia však často váhajú a majú pred tvorbou divadla poézie rešpekt. Svojim spôsobom je tento rešpekt opodstatnený, pretože kritériá divadla poézie nie sú nejakou všemocnou šablónou, pomocou ktorej je možné dostať do divadelného priestoru akýkoľvek text. Vždy je dôležitá osobnosť tvorcu, jeho odvaha popasovať sa s takouto výzvou a samozrejme tvorivosť, vďaka ktorej si našli cestu k javiskovému životu mnohé básne a divadlá.

Inšpiráciou sa môže stať aj sám kolektív detí, s ktorým tvorca pracuje – či už hovoríme o školskej triede, alebo o divadelnom súbore, ktorý združuje v sebe malých „umelcov.“ Takýto súbor je otvorený novým nápadom a vďaka cvičeniam, ktoré sú bežnou súčasťou prípravy na tvorbu, má aj viacero možností realizácie. Pootvorenie pomyselných dverí fantázie pri rôznych jazykových, artikulačných, rezonančných cvičeniach, rozširuje obzor detí a umožňuje im nakuknúť do doposiaľ neobjavených dimenzií. Každé cvičenie, ktoré ponúka variácie založené na tvorivosti, môže poskytnúť materiál k budúcej javiskovej tvorbe.

Základom týchto cvičení je jazyk, s ktorým tvorca pracuje, jeho možnosti a variabilita. Ďalším aspektom je hra. Hra so slovom, s rytmom, s dynamikou, ale aj vlastná tvorba. Deti sú prirodzene hravé – stačí im len dať otvorený priestor, motiváciu a povzbudenie. Veľakrát je ich vlastná tvorba v prvom tvorivom impulze inšpiratívnejšia než básnické dielko niektorého tvorcu, ku ktorému otvára deťom pomyselné dvere pedagóg.

Ponuka literatúry, s ktorou môžeme pracovať je dostatočne široká, dokonca veľmi široká a je len na pedagógovi, aby vybral vhodný námet a náročnosť s ohľadom na vek a záujem detí. Námet je nesmierne dôležitý aj s ohľadom na časovú náročnosť tvorby divadla poézie – nevhodne zvolený námet nebude pre deti inšpiráciou vo fáze fixácie, skôr naopak. Námet, ktorý si vyberú a odsúhlasia deti – členovia súboru, im pomôže prekonať pomerne „nudnú“ fázu fixovania jednotlivých obrazov a pomôže sa im preniesť od prvotného nadšenia z objavovania nepoznaného k finálnemu tvaru.

Pre primárne vzdelávanie sú vhodní „klasici“ detskej básnickej tvorby ako Feldek, Hevier, Janovic, Pavlovič, či Šuplata, ale za zváženie stoja aj „noví“ autori ako Hatala a Guman. V každej z kníh týchto autorov možno nájsť inšpiratívne básne, ktoré majú potenciál divadelného stvárnenia, v každej z nich možno nájsť obrazy, ktoré v sebe nesú nielen prvý ale i druhý (občas i tretí, štvrtý...) plán. Výber súvisí so zložením kolektívu i cieľom pedagóga, ktorý sa pri tvorbe divadla poézie zhostuje úlohy režiséra.

Prednesová súťaž Hviezdoslavov Kubín má dve tematicky súvisiace kategórie: detské recitačné kolektívy a divadlá poézie. Táto kategorizácia je určujúca nielen pre vekové ohraničenie (detské recitačné kolektívy – žiaci ZŠ, divadlá poézie – starší žiaci), ale súčasne trošku uvoľňuje kritériá tvorby v primárnom vzdelávaní. Detské recitačné

kolektívy – mladší žiaci nemusia natoľko prísne l'pieť na pravidlách vymedzujúcich tento žáner. To však neznamená, že sa divadlom môže stať čokoľvek, sa recitátor na javisku pohne, prípadne prebehne oblečený v nejakom tematickom kostýme.

Divadelné prostriedky v prípade divadiel poézie slúžia slovu a ani tí najlepší odborníci a teoretici nepoznajú všeobecný recept na tvorbu. V tom spočíva jedinečnosť kreativity, využívania textu v kombinácii s divadelným obrazom, schopnosť odkrývať tajomstvá básne a predovšetkým schopnosť priniesť na javisko ten neopísateľný pocit, keď sa diváka i tvorcu dotkne múza.

Cieľom práce je priniesť pedagógom inšpiráciu k tvorbe divadla poézie prostredníctvom konkrétnych krokov, ktoré nemožno obísť pri javiskovej tvorbe. Postupnosť krokov môže byť dobrou pomôckou na ceste k realizácii inscenácie, sled technických cvičení vhodnou prípravou detí -- recitátorov, práca s konkrétnymi textami zas ponúka praktickú reflexiu tvorby dvoch inscenácií.

Práca je určená pedagógom základných škôl, ktorí koketujú s myšlienkou takejto špecifickej tvorby, tiež pedagógom základných umeleckých škôl, ktorí sa rozhodnú pre tvorbu divadla poézie. V prospech uvádzaných skúseností svedčí takmer dvadsaťročná práca s recitátormi, prednesovými textami a tvorbou inscenácií, opísané divadlá poézie boli realizované v rámci predmetov: umelecký prednes a práca v súbore, prezentované verejnosti v rámci verejných vystúpení a absolventských skúšok.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Kontext a rámec

Žiaci literárno-dramatického odboru sa vzdelávajú v prvom stupni prvej časti primárneho vzdelávania v nasledujúcich predmetoch: dramatická príprava, dramatika a slovesnosť, pohyb, práca v súbore a **prednes**. Časová dotácia vyučovania prednesu vyplýva z organizačnej formy vyučovania – skupinová (jedna vyučovacia hodina – v prvom a druhom ročníku, v treťom a štvrtom ročníku – dvaja až traja žiaci na jednu vyučovaciu jednotku).

Divadlo poézie a detské recitačné kolektívy sú samostatnou kategóriou prednesovej súťaže Hviezdoslavov Kubín, ostatné dostupné prednesové súťaže v rámci regiónu nemajú túto kategóriu. Čiastočne túto absenciu vyplní v rámci regiónu prehliadka detskej dramatickej tvorivosti DEDO v Košiciach (vyššie kolo pod názvom Malá krajská scénická žatva), kde sa môžu predstaviť kolektívy žiakov, no táto súťaž nie je tematicky zameraná na tento žáner, preferovanou oblasťou je detská dramatická tvorivosť (aj keď poézia a dramatická tvorivosť sa určite vzájomne nevyklučujú). Žiaci literárno-dramatického odboru prvej časti prvého stupňa v primárnom umeleckom vzdelávaní (prvý až štvrtý ročník ZŠ) môžu svoju prácu ďalej prezentovať na interných, verejných koncertoch, tematických vystúpeniach, benefičných programoch (Úsmevy pre Košice), divadelných prehliadkach kolektívov (Staromestské činohranie).

Špecifikácia cieľovej skupiny

- **Kategória:** učiteľ,
- **Podkategória pedagogických zamestnancov podľa §13 zákona č. 317/2009Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov:** učiteľ literárno-dramatického odboru,
- **Žiak:** žiak základnej umeleckej školy,
- **Vzdelávacia oblasť:** literárno-dramatický odbor,
- **Škola, ročník:** základná umelecká škola, primárne umelecké vzdelávanie, 1.-4.ročník,
- **Vyučovacie predmety:**

1., 2.ročník - dramatická príprava,

- **prednes,**

3., 4.ročník - dramatika a slovesnosť,

- pohyb,

- **prednes,**

- práca v súbore.

- **Organizačná forma:**

1., 2. ročník – skupinová (podľa počtu detí v skupine, 7 - 15 žiakov),

3., 4. ročník – skupinová (2 - 3 žiaci na 1 vyučovaciu jednotku).

- **Obsah predmetu prednes:**

Vyberať vhodné námety, v cvičeniach sa zamerať na dych, reč, hlas, tempo, vytvárať priestor na prirodzený prejav v ústnej podobe, čítaním literatúry upevňovať hodnoty, pomocou slovných hier rozvíjať fantáziu detí, predstavivosť, zmysel pre humor,

v kolektívnych cvičeniach upevňovať priateľstvá a rozvíjať zmysel pre partnerstvo a spoluprácu, rozvíjať vzťah detí ku kvalitnej literatúre.

- Téma opisovanej pedagogickej skúsenosti:

Divadlo poézie v primárnom vzdelávaní, dramaturgická príprava divadla poézie, technika recitátora, temporytmus predstavenia.

1.1 Klúčové kompetencie

Pri formulácii klúčových kompetencií žiakov literárno-dramatického odboru nemožno opomenúť štátny a školský vzdelávací program, ktorý sa v praxi realizuje na základe učebných plánov, učebných osnov, metodických materiálov, pedagogicko-organizačných dokumentov. Obsahovú stránku dotvárajú pedagogické a umelecké rady, odbornometodické komisie, rada školy na základe stanovených cieľov.

V primárnom umeleckom vzdelávaní ŠVP pomenúva ciele, z ktorých vyberáme nasledovné súvisiace s premetom opisovanej pedagogickej skúsenosti:

- rozvíjať kreatívne myslenie,
- rozvíjať emočnú inteligenciu,
- pestovať zmysel pre dobro a krásu,
- budovať v dieťati hodnotový systém a obranyschopnosť voči tlaku reklamy, gýču, preferencii materiálnych hodnôt a podobne,
- usmerňovať dieťa k vyšším duchovným hodnotám,
- venovať sa vkusovej orientácii detí,
- prispôbovať sa potrebám konkrétnych oblastí,
- zohľadňovať nové trendy vo vývoji,
- sústavne vzdelávať a rozširovať obzor žiakov – nielen ich odbornej umeleckej úrovne, ale i v oblasti komunikačno-ludskej.

V oblasti reči a slovesnosti sú zadefinované tieto ciele:

- postupne zvládnuť jednoduché slovné vyjadrenie,
- uvedomiť si a neskôr cielene pracovať s dychom,
- zvládnuť výslovnosť hlások, zvládnuť mäkký hlasový začiatok,
- v artikulačných cvičeniach si uvedomiť rytmus a melódiu reči,
- uvedomiť si funkciu dychovej opory,
- uplatniť osvojené schopnosti v individuálnom, kolektívnom prednese.

Z vyššie uvedeného vyplývajú nasledovné **kompetencie** žiakov LDO:

po ukončení umeleckého vzdelania

- majú žiaci schopnosť logicky uvažovať (analýza textu, rozbor textu, dejová línia, pointovanie, definovanie rozdielov medzi vhodnou a nevhodnou prednesovou literatúrou, diferenciacia umeleckej a nekvalitnej literatúry, schopnosť rozpoznania dramatických situácií v textovej predlohe, členenie básnickej predlohy podľa cieľa tvorby...),
- ovládajú základy literárno-dramatickej štruktúry (členenie – úvod, jadro, záver, *pointa*, porozumenie obsahu vybraného diela, metodika tvorby divadla poézie, schopnosť analýzy jednoduchších, neskôr zložitejších textových predlôh),

- ovládajú základnú literárno-dramatickú abecedu (relaxačné a sústred'ovacie cvičenia, výrazový neutrál, správne držanie tela, slovné a logické hry, zmyslové cvičenia: zrak, postreh, pamäť, čuch, chuť, hmat, práca s literárnou predlohou, dychové cvičenia, hlasové cvičenia, rezonančné cvičenia, artikulačné cvičenia, cvičenia zamerané na temporytmus reči, práca s prednesovými textami...), terminológiu a gramotnosť podľa učebných osnov (poézia, próza, divadlo poézie, žánrové rozdiely, dramatizácia textu, dramatická ilustrácia...),
- sú schopní verbálne vyjadriť svoje pocity a postrehy vzťahu výrazových prostriedkov slova a ich účinku na diváka i recitátora (prostredníctvom divadelných výrazových prostriedkov a podľa prezentovaného žánru: štruktúrovaná dráma, dramatická tvorivosť, pohybové divadlo, divadlo poézie...).

Kľúčové kompetencie žiakov v oblasti opisovanej pedagogickej skúsenosti sú syntézou znalostí a zručností všetkých vyučovaných predmetov, východiskom je výučba predmetu Prednes smerujúca k predmetu Práca v súbore. Súborová tvorba je súčasťou výučby žiakov prvého a druhého ročníka v predmete Dramatická príprava. Dominantnosť týchto predmetov je v divadle poézie logická, pohybové a priestorové stvárnenie je podriadené textu a jeho posolstvu.

Po ukončení primárneho vzdelávania ovládajú žiaci základnú literárno-dramatickú abecedu, terminológiu a gramotnosť podľa osnov, sú schopní sa verbálne vyjadriť vo vzťahu k jednotlivým druhom umenia, ovládajú techniku umeleckej tvorby aj interpretácie s ohľadom na vekovo primeranú úroveň.

1.2 Prednes

Realizácii divadla poézie predchádza intenzívna práca so žiakmi na hodinách Prednesu. Skôr než sa pustíme do kolektívnej tvorby, je dobré mať základné znalosti prednesovej techniky. Táto znalosť je žiakov výhodou, pretože znižuje riziko „papagájovania“ učiteľa, opakovania jeho intonácií a dovoľuje žiakom samostatne tvoriť a posúvať svoje hranice.

Technika prednesu v sebe nesie primeranú prácu s dychom, schopnosť prirodzenej intonácie vety, posadený, nosný hlas (samozrejme s ohľadom na vek recitátora). Odstraňovanie drobných zlozvykov napríklad neprirodzené koncovky v opytovacích vetách, „piskľavý“ hlások v emocionálne náročnejších častiach, či prepauzované dialógy – umelé čakanie na koniec textu partnera, sú predovšetkým náplňou cvičení, ktoré predchádzajú samotnému procesu tvorby. Temporytmické cvičenia pomáhajú žiakom v uvedomení si obsahu a zmyslu vypovedaného, navyše ponúkajú jednotlivým veršom zaujímavé, originálne naplnenie.

Dôraz na slovách, slabikách môže preniesť a zmeniť význam vety i celého textu. **Silová, tónová alebo časová modulácia** v sebe nesie komplexný zvukový jav zložený síce zo samostatných zložiek, no ovplyvňujúcich prednesový celok. (Findra, 1986). Melódia pomocou ktorej modulujeme vety, práca s pauzou – sú silné zbrane proti monotónnosti prejavu recitátora, realizátora divadla poézie. Rovnako intenzívne ako melódia môže pôsobiť je nedostatok, prípadne úplná absencia nielen zvukových prostriedkov reči, ale i reči samotnej.

Práca s pauzou a prítomnosť ticha v divadelnom priestore pomáha oddeliť významové celky a súčasne dokáže vyprovokovať diváka k zvedavosti, k potrebe dozvedieť sa viac. Temporytmus inscenácie v sebe vždy nesie pasáže intenzívne striedajúce sa s pokojnými, pasívnymi, kedy dovoľíme divákovi „nabrať druhý dych“ a uvedomiť si obsah vypovedaného. V prípade textov určených pre starších žiakov, ktoré v sebe nesú niektorú zo silnejších emócií, je práca s pauzou a zmysluplným tichom priam povinnosťou. Len tak môžeme dovoliť básni preniest' sa z javiska do hľadiska.

Obrázok 1 Štronzo
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 2 Práca s pauzou
Prameň: vlastný návrh

V **artikulačných** cvičeniach cibíme výslovnosť jednotlivých samohlások, problematických zhlukov hlások (napríklad *zháňal* – veľakrát vyslovené ako *scháňal*, *so mnou* miesto *so mnou*, *najprf* namiesto *najpr-u* a podobne). Tieto nedostatky sú v nižších ročníkoch kombináciou regionálnych špecifik, domáceho a školského prostredia, neskôr je ich odstraňovanie oveľa ťažšie, a preto sa oplatí venovať sa im v tomto veku oveľa intenzívnejšie. Navyše je pre tento vek detí prirodzená hravosť a pomocou hravých cvičení sa môže stať tento podstatný, no menej záživný proces, skutočnou zábavou.

Rezonančné cvičenia pomôžu deťom v prirodzenom prejave a naučia ich nesiliť hlások v emocionálne zafarbených polohách. Intenzita a farba hlasu je jednou z dôležitých častí recitátorovho prejavu, najmä ak hovoríme o väčšom divadelnom priestore, nie o komornom pódii určenom na umelecký prednes. Ďalším aspektom je priestorový pohyb, ktorý nezriedka „otočí“ recitátora chrbtom k divákovi. Dobře posadený hlas je dôležitý aj z hľadiska jeho hygieny a zdravia – nesprávna technika, nedostatočné využívanie rezonančných dutín je doslova škodlivé a navyše takýto prejav stráca ľahkosť a prirodzenosť.

Práve **prirodzenosť** aj v zvnútornených polohách, schopnosť preniest' emóciu na diváka bez zbytočných křčov je dôležitým predpokladom dobrého divadla. Vety obsahujúce príkaz, zvolanie... (s výkričníkom) sú výborným prostriedkom zvnútornenia emócie a jej prenosu na diváka bez tlaku na hlasivky – tieto cvičenia učia žiakov detailnejšie čítať význam viet a citlivejšie vnímať ich farbu. Obsahová výpoveď nezhatená zlou technikou je nielen reflexiou práce pedagóga so žiakmi, ale súčasne silnou motiváciou k ďalšej tvorbe.

Umelecký prednes poézie by v sebe mal nielen slovo, ale i básnický obraz, metaforu, originalitu uchopenia predlohy, myšlienku autora a predovšetkým výpoveď interpreta. Ten vstupuje do tohto procesu ako prvý a posledný súčasne. Je prvým pri výbere vhodného textu – vyjadruje sa k jeho obsahu, téme, spôsobu realizácie a napokon je tým posledným článkom celého tvorivého procesu, pretože práve recitátor predstúpi pred diváka a odovzdáva mu určité poslanstvo.

V divadle poézie je tento proces obdobný: deti sú na jeho začiatku a samozrejme i na jeho konci ako divadelníci v špecifickom žánri. Tak ako prednes obohacuje dieťa v rovine znalostí a zručností, divadlo pridáva ešte niekoľko zložiek navrch: gesto, pohyb, práca s rekvizitou, svetlom, či hudbou, pomocou ktorých sa posúvame z pozície recitátora do pozície divadelníka. Napriek rôznorodosti prostriedkov, ktorými divadlo poézie disponuje, zostáva prioritným samotné slovo, verše, či báseň.

V divadle poézie sa môžu stať nosnými nielen konkrétne verše, prípadne príbeh vo veršoch, ale i rôzne slovné hračky, citoslovčia, zvukomalebné prostriedky. Fantázii sa medze naozaj nekladú a je len na tvorcoch ako veľmi popustia uzdu fantázii a rozhodnú sa experimentovať so slovom.

Neopomenuteľnou súčasťou umeleckého prednesu a tiež divadla poézie je pomenúvanie konkrétnych hodnôt, s ktorými sa môže dieťa stotožniť (v tomto veku je to prirodzený proces). Diferencovanie dobra a zla, zápletky, konflikt, na konci ktorého niekto musí zvíťaziť, výber životných vzorov, spôsobov správania, zaujatie adresného postoja voči vypovedanému – to sú ďalšie dôležité benefity, ktoré so sebou prináša tento tvorivý proces, a ktorý dokáže dieťa obohatiť nielen vo vedomostnej, či slovnej oblasti, ale predovšetkým v oblasti duševného zrenia.

Výber textov možno nebýva jednoduchý – hlavne ak máme zohľadniť názory celého súboru, avšak rozlúštenie tohto rébusu v prospech detí nielen v prospech učiteľa (*...priniesol som vám jednu báseň a tú budeme hrať...*) môže priniesť potrebné zanievanie a motiváciu detí. Odporúčam vyberať básne, texty obsahujúce viac ako jeden plán, nezamieňať si poéziu s „vtipom“ vo veršoch, vyvarovať sa témam s optikou dospelého (napríklad paparazzi a podobne), prípadne vekovo neprimeraným zložitým textom, ktoré sú síce kvalitné a bohaté na všetky potrebné zložky, no je zrejmé, že dieťa v nich nájde maximálne prvý plán a výber je dielom pedagóga, nie rozhodnutím súboru.

Priebežná motivácia detí je podobná ako pri súborovej tvorbe – čo najväčší zástoj detí, pravidelné striedanie aktívnych a pasívnych činností, postupné odkrývanie „tajomstiev“ textu a všadeprítomná pochvala. Od prvotného nadšenia k finálnemu tvaru je pomerne dlhá cesta a tak je nesmierne dôležité dôsledne plánovať postupnosť aktivít na jednotlivých hodinách. Je dobré nechať si zopár tajomstiev na neskorší čas – takto nám texte nezovšednie a tak ako dobrý kúzelník vytiahne z klobúka zakaždým niečo nové a zaujímavé, musí aj pedagóg čarovať a vyťahovať z pomyselného klobúka zakaždým nové a zaujímavé „karty“, čo predpokladá skutočne dôslednú domácu prípravu a dramaturgický rozbor textu.

1.3 Súborová tvorba

Práca v súbore je samostatným vyučovacím predmetom od tretieho ročníka prvej časti prvého stupňa, prvé dva ročníky majú súborovú prácu ako súčasť Dramatickej prípravy. V prednesových súborech, divadlách pôsobiacich pri základných školách, centrách voľného času, nemá toto členenie nejaký hlbší význam (súborová tvorba je prirodzeným vyústením tvorivého procesu), uvádzam ho predovšetkým pre orientáciu.

Každá skupina prejde od svojho vzniku viacerými fázami – dominancia niektorých členov (predovšetkým nižšie ročníky), tvorba vzťahov, hľadanie mechanizmu fungovania, efektívna spolupráca. **Cieľom pedagóga** je naučiť deti spolupracovať, vzájomne sa povzbudzovať a motivovať, zbaviť sa strachu a obáv z hodnotenia ostatných, akceptovať aj nie najlepší výsledok a predovšetkým byť tvorivým samostatne aj v skupine.

Obrázok 3 Dialógy na motív básne T. Janovica
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 4 Premena – klobúk 1
Prameň: vlastný návrh

Aktivity:

Kolektívne hry:

- stoličky, ovocníčkovia, na babu (rôzne variácie),
(slúžia predovšetkým na rozohriatie, uvoľnenie atmosféry, rozhýbanie sa...),
- dirigent – deti sedia v kruhu, jedno odíde za dvere, ostatní si medzitým určia, kto bude dirigentom. Začnú hrať na imaginárne hudobné nástroje, zavolajú dieťa spoza dverí. Jeho úlohou je v tomto orchestri nájsť a určiť dirigenta. Okrem toho, že táto hra podporuje sústredenie, jemnú motoriku, poznanie rôznych hudobných nástrojov a ich používanie, je to súčasne výborné rytmické cvičenie. Tiež pomáha rozoznávať hudobné žánre – pedagóg zakaždým vyzve deti, aby si určili žáner, ktorý predvedú (opera, ľudovka, jazz...). V tejto hre je nesmierne dôležitá kooperácia detí s dôrazom na harmóniu i estetické vnímanie (či už samotnej vytvárajanej hudby alebo i výraz „hudobného telesa“),
- detektív – veľmi známa hra na podobnom princípe – deti sa pohybujú v priestore – udáme činnosť a miesto napríklad kníhkupectvo, čakáreň u zubára, vlaková stanica, koncert populárnej hudby), určí sa zbraň (žmurkanie, zakašľanie, niektoré slovo, či citoslovce a detektív, ktorý príde spoza dverí háda, „kto je vrah?“

Etudy:

- zadanie predmetu, miesta a osoby – KTO, ČO A KDE? – do klobúka vložíme poskladané lístočky, na ktorých sú uvedené slová zodpovedajúce uvedeným otázkam. Každé dieťa si vytiahne jeden lístoček a vytvorí etudu na tieto slová. Slová sa nesmú vo verbálnej podobe v etude objaviť, cieľom ostatných je uhádnuť, čo má dieťa napísané na lístočkoch,
- farby – motívom k tvorbe jednoduchých etúd sú rôzne farby, ktoré učiteľ určí každej skupine (štyria až piati hráči). Žiaci majú podľa farieb určiť charakter diania, premyslieť si, čo ktorá farba symbolizuje (napríklad biela farba je symbolom čistoty, harmónie, nevinnosti. Mladší žiaci v nej nájdu predovšetkým sneh, anjelov, svadbu, oblaky, či šľahačku... Podľa veku detí postupne zvyšuje náročnosť, spočiatku tvoríme „snehovo-svadbové“ príbehy, neskôr pridávame druhý plán),
- To sa iným nestane! – východzia pozícia pre tvorbu je schovaná v tejto vete, žiaci formulujú dialógy a príbeh tak, aby naplnili jej obsah,
- Báseň bez slov – učiteľ predloží báseň, na začiatku jednoduchšie rečovanky a cieľom je neverbálne vyjadriť obsah tak, aby ostatní odhalili, o ktorú z vybraných básní ide. Cieľom je využívanie neverbálnej komunikácie, telového gesta – je to príprava na samotnú súborovú tvorbu,
- Stratené slová – učiteľ predloží skupinkám žiakov básne a štvorveršia, ktorým chýbajú posledné slová, verše a nechá ich vytvoriť vlastné konce. Zvyčajne dve skupiny dostanú rovnaké básne, aby sme na konci mali priestor vidieť rozdiely v spracovaní a uvedomiť si staré známe príslovie, že *keď dvaja robia to isté, nikdy to nie je to isté*.

Obrázok 5 Detektív
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 6 Premena – klobúk 2
Prameň: vlastný návrh

Pri kolektívnych hrách dbám na to, aby skupinky, dvojice, trojice netvorili vždy tie isté deti. Dôvod je jednoduchý: pri tvorbe divadla poézie potrebujeme spolupracovať vzájomne a žiadne „skupinkovanie“ mu neprospeje. Preto je dobré naučiť deti už v týchto cvičeniach byť schopné tvorivo kooperovať s kýmkoľvek zo súboru.

2 PRÍPRAVNÁ FÁZA TVORBY

Iniciačná fáza predchádza samotnému procesu stavby divadelného predstavenia, no možno povedať, že je jeho veľmi dôležitou, ak nie dôležitejšou časťou. V prípade, že využívame prostriedky tvorivej dramatiky, ktorých základom je samotný tvorivý proces a nie finálny „produkt“, je táto fáza podstatná a občas i časovo náročnejšia ako samotná stavba predstavenia. V tejto fáze cibríme prednesovú techniku a zbierame tvorivý materiál, ktorý sa neskôr stane základom divadla poézie.

2.1 Artikulačné cvičenia

Pomocou artikulačných orgánov hovoríme, ich precvičovanie a uvoľňovanie je jednou z fáz prípravy divadla poézie. Existuje dostatok kvalitnej literatúry z tejto oblasti (Grohová, Findra, Bekéniová, Čajková, Mistrík), preto sa budeme venovať len najdôležitejším cvičeniam. Výber následných jazykolamov je individuálny.

Uvoľňovacie artikulačné cvičenia:

- fľkanie (predstavíme si spokojné kone a fľkame ostošesť pričom uvoľňujeme ústnu dutinu a pery. Môžeme meniť emócie: nespokojný kôň, hladný kôň, kôň u kováča...),
- pekelníci (deti sa premenia na čertov – pomocou „vytriasania“ celej tváre – zapájame predovšetkým líca a pery – uvoľňujeme mäkké tvárové časti. Doplníme zvukom: blblblbl, ble, ble, ble, bubliki, bubliki, bubliki, bla, bla, bla, blky, blky...),

Aktivizácia jazyka:

- počítanie zubov (končekom jazyka prechádzame postupne vrchný oblúk zubov, potom spočítame dolné, deti sa predhánajú, kto má viac zubov, učiteľ vedie cvičenie, pomáhame si zvukom),
- mliaskanie (papáme niečo veľmi chutné – mliaskame, potom niečo horúce ale vynikajúce, meníme chute aj osoby napríklad malé dieťa, bezzubý starček...),
- kobra (v rýchlom slede vyplazujeme jazyk – útok kobry na korisť),

Aktivizácia dolnej čeluste a pier:

- bábkové divadlo (premeníme sa na bábkky na špagátikoch a na povel učiteľa sa prestrihne špagátik, ktorý drží marionete spodnú sánku – sánka bez vôle padá dolu, opakujeme, podporíme príbehom),
- akvárium (prísavník má v akváriu veľmi dôležitú úlohu – čistí celé akvárium. Deti sa pohybujú v priestore ako prísavníky – ryby, na povel sa prisajú k pomyselnému sklu. Pery sa prisajú o stenu akvária v tvare „o“, následne ich uvoľníme, spodná sánka padá dolu),
- kanárik (kanárik v klietke vyspevuje svoju pieseň – deti pískajú melódiu, menia piesne, emócie... variácie: kanárik uletel z klietky, kanárika naháňa mačka...),

Aktivizácia mäkkého podnebia a pier:

- gong (opakujeme úder gongu),
- mgava, mgovo, mguvu; ba-ma-va-ga, be-me-ve-ge; hong-kong; king-kong

Variácie cvičení vyplývajú z aktuálnej atmosféry v triede, všímame si naladenie žiakov, snažíme sa ustavične „hrať“ a „nepracovať“. Slovo „musíme“ je lepšie nahradiť slovami „zahráme sa“ na čertov, kobry, akváriové rybičky, bábkové divadlo, či zvonu, v ktorej zvoní obrovitánsky zvon. Dĺžka artikulačnej rozcvičky je približne tretina vyučovacej hodiny, následne je potrebné meniť činnosť – rezonančné cvičenia, etudy, rozbor textu...

2.2 Rezonancia a rytmus

Rezonancia je nesmierne dôležitá nielen kvôli samotnej hlasovej hygiene, ale predovšetkým preto, lebo dovoľí divákovi zdieľať verbálnu výpoveď bez toho, aby bol rušený neprirodzeným posadením hlasu, neadekvátnou intonáciou. V nižšom veku sa občas objaví i „maznavý“ hlások, ktorý síce môže znieť rozkošne v jednej, dvoch vetách, avšak v celej inscenácii pôsobí rušivo. Rezonančné cvičenia sú súčasťou každej hlasovej rozcvičky, postupne sa posadený a nosný hlások stane samozrejmom výbavou recitátora.

Rezonančné cvičenia navyše v sebe nesú čaro objavovania vlastných schopností – deti sú veľakrát prekvapené „ako to zrazu znie“. Kritériom je ich pestrosť, striedanie stabilných aktivít s novými, pohybových so statickými.

Obrázok 7 Svojština 1
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 8 Svojština 2
Prameň: vlastný návrh

Aktivity:

- **Telefón:** toto cvičenie som tematicky prispôsobila vybranej básni „Telefón“ od Tomáša Janovica. Hovorím tomu aj „zber tvorivých materiálov“. Deti mali za úlohu telefonovať pomocou zástupného jazyka – reč, ktorou nahrádzame náš vlastný jazyk – a vybrané slabiky, zhluky hlások boli cielene tvorené tak, aby rezonančne rozozvučali hlavové dutiny.
- **Cieľ: hlavová rezonancia.**
- Svojština: mini, mini, minimi,
Tinimi, tinimi, tinimi,
„sirénové“: mi-a-e-o-úúúúú (počas tohto zvuku dieťa vyjadruje svoje pocity a správy prijímané v telefóne cez zvuk podobný siréne, pracuje nielen s hlasom, rezonanciou, ale i s intenzitou – piano až forte),
Bij, bij, bij, bijibi,
Vrum, vrum, vrummmm.

Variácií je predne toľko, koľko trvá záujem detí, učiteľ dbá len na to, aby sa z cvičenia nestala nuda a aby sa hlásky tvorili „vpredu“, „na predných zuboch“, „v nose“ – požívame pokyny zrozumiteľné deťom.

Hlavová rezonancia – pomocou cvičení zameraných na „otvorenie“ hlavovej časti uvoľňujeme detský hlások, učíme deti nesiliť ho hlavne, ak je cieľom obsiahnuť väčší priestor (divadelná sála, javisko...).

Aktivita:

- **Zvony:** ostávame v podobnej téme ako v cvičení „Katedrála“, tentoraz deti „vyzváňajú“: BIM, BAM, BOM. dôraz dávame na „m“, ťaháme ho čo najdlhšie: „bimmmm“, bammmm“, bommmm“.
- **Variácie:** pracujeme s výškou tónu, intenzitou hlasu. Najskôr je „dirigentom“ učiteľ, neskôr sa striedajú deti (táto časť je oveľa viac obľúbená).
- **Postup:** Vybrané dieťa sa postaví pred ostatných, predpaží ruku a pomocou jej dvíhania, prípadne približovania k zemi reguluje hlas: od piana až po forte. Pracuje tiež s tempom, raz sú zmeny v rýchlejšom tempe, potom spomalí – cvičenie súčasne učí deti ekonomicky pracovať s dychovým prúdom.

Vybrané rezonančné cvičenia sú najobľúbenejšie v mojej triede, je ich oveľa viac, učitelia majú možnosť výberu z dostupnej literatúry (Bekéniová, Grohová, Čajková...), prípadne tvoriť vlastné variácie, osvedčené kombinácie. Každá trieda je špecifická a má „svoje“ obľúbené, neexistuje všeobecne platný vzorec, čo je dobrou prevenciou nudnej rutiny.

- **Katedrála:** žiaci vytvoria kruh, tesne sa dotýkajú ramenami, zatvoria oči. Jedno z detí usadíme doprostred kruhu. Učiteľ obchádza okolo kruhu a súčasne rozpráva napínavý príbeh o dávných hradoch a katedrálach, mníchoch strážiach rôzne tajomstvá (cieľom je zaujať a vytvoriť „tajomnú“ atmosféru, variácie príbehu je dobré zakaždým meniť, podporuje to záujem detí). Medzitým vyzve deti, aby rozozvučali katedrálu „brumendom“. Učiteľ dokončuje príbeh, katedrála „spieva“ hlbokým hlasom – *hrudná rezonancia*. Učiteľ jemne poklope počas chôdze niektorému z detí po ramene, na tento pokyn sa vytvorí „diera v katedrále“ – dieťa prestane spievať. Úlohou dieťaťa sediaceho uprostred je nájsť v katedrále „dieru“.
- **Cieľ:** hrudná rezonancia.

Pomocou **hrudnej rezonancie** učíme deti prirodzene používať svoj hlas v emocionálne vypätejších polohách, majú menšiu tendenciu „tlačiť hlások hore“ – škríkať, pišťať a deformovať hlasový prejav uchu nelahodiacimi farbami.

Rytmizácia cvičení:

Slabiky a „cvičné“ slová zvädzajú k určitej rytmizácii. Tento jav využívame v čo najväčšej miere, môžeme pridávať aj hudobné nástroje (bubienky, tamburínky, hrkálky, ozvučné drievka).

Zmena dôrazu: prenosom prízvuku na inú dobu ponúkame deťom nové a nové variácie slov, túto zručnosť vo veľkej miere využijeme pri tvorbe divadla poézie, kde je hra so slovom a rytmom priam nevyhnutnosťou.

- **Cvičenie „Rok“:** **január**, **február**, **marec**, **apríl** – prízvuk na prvej dobe – ruky vytlieskávajú **druhú dobu**, nohy kráčajú na každú dobu; variácie: prenosieme prízvuk na druhú, vymeníme rytmus nôh a rúk, neskôr, keď deti ovládajú rytmus, vytvoríme dve skupiny, každá skupina sa bude snažiť niest' svoj (odlišný) rytmus.

3 TVORBA DIVADLA POÉZIE

V predchádzajúcich kapitolách som pomenovala základné cvičenia a zručnosti, na ktoré je dobré myslieť pred tým, než sa pustíme do stavby divadla. Vyhne sa tým sklamaniu, že veci nefungujú okamžite podľa našich predstáv, „že to tie deti nevedia“ hneď a okamžite. Frustrácia, ktorú môže spôsobiť nie najlepšia technická príprava, strata hravosti a invencie, môžu pochovať aj ten najlepší nápad po pár stretnutiach. Snažím sa teda s deťmi čo najviac „hrať“ a popritom veľmi „nenápadne“ získavať potrebné znalosti a zručnosti. Prechod k samotnej tvorbe divadla poézie je potom prirodzeným vyústením doterajších aktivít.

3.1 Výber a dramaturgia

Výber textu by mali v čo najväčšej miere ovplyvňovať deti, v priebehu predchádzajúcich mesiacov už pedagóg vie, ktorí autori sú obľúbení, či skupina preferuje ľahšie, vtipnejšie slovné hračky, alebo má momentálne chuť „robiť vážne divadlo“.

Existuje množstvo výborných autorov, z ktorých môžeme čerpať. Občas sa stane, že natrafíme na básnické dielko, ktoré je výborne napísané, ponúka množstvo nápadov, avšak na prvý pohľad nie je dostatočne dlhé. Hovorí sa, že menej je niekedy viac a dĺžka by nemala byť tým kritériom, pretože aj štvorveršie sa dá spracovať rozlične dlhým a tvorivým spôsobom.

Ďalšou možnosťou je koláž, montáž textov, ktorá v divadle poézie využíva podobný princíp ako v prednese poézie. J. Čajková pomerne presne definovala pravidlá tvorby týchto textov, v **prílohe 1** uvádzam báseň BATOŽINA, ktorá ponúka vďaka opakovaným pasážam podobné možnosti (opakované pasáže sa využívajú pri montáži ako spojovací prvok, pri tejto básni je potrebné pracovať viac s významom a rytmom.)

V prílohe 2 uvádzam básne Mariána Hatalu a Ľuba Gumana, ktoré je možné použiť na **montáž**. Vyberala som básne so súvisiacim motívom:

1. motív: zvieracia ríša – všetky sa týkajú zvierat,
2. motív: doktor – v každej básni má zviera nejaký problém podaný veľmi vtipným spôsobom napríklad: žirafa sa čuduje, prečo má toľko rebier? Pani Tarantulová, že má manžela neposedníka, Komár leží bledý na márach a pýta si okamžitú transfúziu.

Všetky básne sú veľmi vďačným objektom na tvorbu – odporúčam dať si pozor na nebezpečenstvo **dramatickej ilustrácie**. Ich ľahká zrozumiteľnosť a skvelý humor môžu zvädzať k prvoplánovému zobrazeniu. Skúsme si na začiatku položiť s deťmi zopár otázok a pohľadať ďalší plán (napríklad: *O čom ešte hovoria zvieratá? Zažil si už niekedy niečo podobné? Kedy sa ľudia zvyknú sťažovať? Sú niekedy chorí ľudia zo samoty?*)

Kľúčom by mohol byť v tomto prípade DOKTOR, ktorý v skutočnosti nemusí liečiť choroby, ale dušu. Následné hľadanie synonym prinesie množstvo nápadov a situácií, v ktorých sa spomínané básne nestanú len prvoplánovou vtipnou hračkou, ale prinesú do divadla poézie aj iné hodnoty. Veľmi dôležité je nájsť scénického kľúča, ktorý je variabilný, prispôsobiteľný, deťom nezavadzia a nesie v sebe viacúčelové využitie (látky, hudobné nástroje, papier, juta, prírodné materiály, polienka, nadrozmerne trička.).

3.2 Dramatická ilustrácia

Básnický text sa stáva dramatickou ilustráciou vtedy, keď v sebe nenesie okrem prvoplánového zobrazenia žiadnu myšlienku, či názor navyše. Niekedy nie je ľahké ju pohľadať, niekedy tvoríme dramatickú ilustráciu zámerne. Zvyčajne je to vtedy, keď je súbor na začiatku svojej cesty, ale už sa chce realizovať na javisku. Avšak ani pri dramatickej ilustrácii nemusí ísť o „menejcenný“ žáner, môže byť vytvorená kultivovane a invenčne, využívať kostým a scénu originálnym spôsobom. V nižšom veku je to možné považovať za prvý a úplne prirodzený schodík na ceste k divadlu poézie, v ktorom si deti vyskúšajú priestor, popasujú s textami, naučia sa pracovať s telovým gestom, zorientujú sa v priestore v zmysle divadelných zákonitostí.

V **prílohe 3** uvádzam text básne Tomáša Janovica: ROZPRÁVKA O PIATICH PRSTOCH. Táto skvelá báseň je vhodnou ukážkou na dramatickú ilustráciu, ktorá ale môže byť vtipná a invenčná. Báseň ponúka konkrétne časti, v ktorých sa môžu deti realizovať, konkrétne konanie je impulzom k inscenovaniu naháňačiek, skrývačiek, kolektívnych hier, ktoré deti už ovládajú.

Úvod tvoria verše, počas ktorých diváka oboznámime s tým, KTO? a PREČO?:

*Každý básnik náruživý
rýmami sa večne živí.*

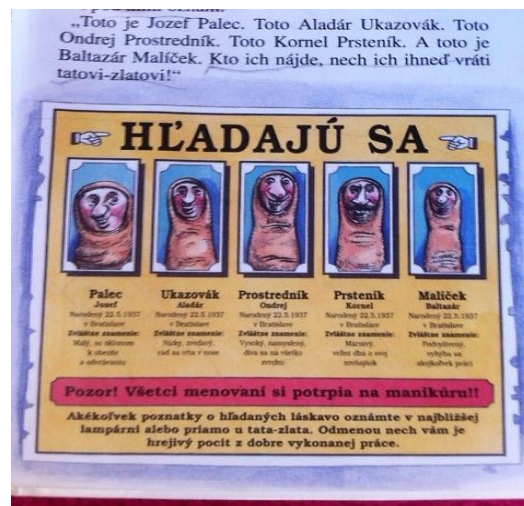
*Aj náš tato strapatý.
(Keď nás práve nemlátí!)*

- Nasledujú verše, v ktorých sa pomenuje problém: tatovi sa nedarí, nechce ho nakopnúť múza, a preto sa hnevá na celý svet a najmä na svoje dve dcéry.

Ďalšie verše a napokon aj krásne ilustrácie priam nabádajú k ilustrovaniu básne:

Obrázok 9 Kniha T. Janovica
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 10 Päť prstov
Prameň: vlastný návrh

Deti môžu vstupovať do deja ako „hľadané prsty“, rytmizovať jednotlivé verše, využívať celý divadelný priestor pri hľadaní tatových prstov, navyše báseň ponúka dokonalý, láskavý happyend v úlohe skvelej mamy. Tento text ako dramatická ilustrácia najviac zarezoval na metodickom dni venovanom poézii a divadlám poézie pri učiteľkách MŠ a prvých ročníkov, ktoré ešte nemajú skúsenosť s tvorbou, avšak pri ňom si dokázali predstaviť javiskovú podobu.

3.3 Divadlo poézie

V predchádzajúcich kapitolách sme si pomenovali techniku prednesu, špecifiká súborovej tvorby, definovali dramatickú ilustráciu, opísali kritériá výberu. V nasledujúcich riadkoch sa budeme venovať len konkrétnemu textu, režijným a dramaturgickým poznámkam, ktoré doplníme o fotografie z tvorivého procesu.

- Názov textu: ZASADIL SOM TELEFÓN,
- Autor: Tomáš Janovic.

Text:

Režijné a dramaturgické poznámky:

**Deti,
telefón je strašný výmysel. Zazvoní
určite vtedy, keď máte najviac práce.
Crnk, crnk, crnk, crnk – takto ma
preháňa už celé roky. Dlho som sa
k nemu správal slušne, ale včera som
s ním vybabral.**

*Včera som vzal telefón,
čo vydáva hlúpy tón.*

*Nepriložil som ho k uchu,
ale rovno pod pazuchu*

*A už stojím na dvore.
Ukážem tej potvore*

*za to, že ma večne ruší,
až mi z toho brnia uši.*

Obrázok 11 Rytmizácia
Prameň: vlastný návrh

- v úvodnej časti sme si vymenili s deťmi vlastné skúsenosti so zvončením telefónu – vtipné aj menej vtipné situácie napríklad počas vyučovania, potom sme tvorili etudy na prerozprávanú tému. Pomocou nich sme zbierali nápady, „tvorivý“ materiál, ktorý sme následne využili pri tvorbe jednotlivých obrazov,
- nasledovali rytmické cvičenia, v ktorých sme jednotlivé verše, či slová prenášali do melódií, rytmizovali pomocou hudobných nástrojov alebo len pomocou tlieskania a chôdze. Opätovne sme „zbierali tvorivý materiál“,
- rozhodli sme sa, že komunikácia s ľuďmi a medzi ľuďmi bude nosnou témou predstavenia a tvorili etudy, kde deti vymýšľali ako možno komunikovať medzi sebou: tak vznikli etudy jednoduché: rôzne situácie s omylmi v telefónoch, zložitejšie: komunikácia dvojjazyčná: Fín komunikuje so Slovákom, prvoplánové: ilustrovanie telefonického rozhovoru, druhý plán: „sklenená stena“, nápadité: dvaja Indiáni spolu komunikujú pomocou dymových signálov,
- ako **problém** sme si pomenovali **protirečivosť komunikácie**: osamelý človek by strašne rád komunikoval, priveľa komunikácie = túžba po samote,

*Ako, deti, pomstím sa mu?
Tak, že spravím veľkú jamu.*

*Crnk, crnk, - zaznel známy tón.
Už je v jame telefón.*

*Už je navždy zahrabaný
Za to, že bol taký planý.*

*Zem ho kryje. Hotovo.
Nezmohol sa na slovo.*

Obrázok 12 Pod zemou
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 13 Telefón – reťaz
Prameň: vlastný návrh

Tak mu treba, vravím si, a spokojne sa vraciam domov. Teraz mi už nikdy nezazvoní a ja budem môcť písať, dokedy sa mi zachce. Na druhý deň sa len tak jedným okom pozriem na dvor, a vtom....

- v divadle si môžeme dovoliť ten luxus, že v prípade potreby (zmysel textu, nasledujúca akcia v priestore) môžeme niektoré verše vynechať alebo pozmeniť. Vzhľadom na to, že sme sa s deťmi zhodli v tom, že človek je sám zodpovedný za to AKO a KEDY komunikuje, preniesli sme sa v etudách napríklad aj pod zem, prípadne na Mesiac a vtipným spôsobom hľadali „vinníka“,
- znamenalo to VARIÁCIE na uvedené verše s tým, že napokon nebol zahrabaný telefón, ale ČLOVEK,
- hra s kvetovanou plachtou priniesla oveľa viac variácií, my sme si vybrali pri tvorbe práve tú, pomocou ktorej sa deti pokúšali „ujst“ pred zvonením telefónu – ujst’ pred „hlukom sveta“, vtipne pracovali s dáždnikom, ktorý sa neustále premieňal a napokon pomocou telového gesta znázornili podhrabávanie sa. „Pod zemou“ sa spokojne vystreli a komunikovali so svetom „na povrchu“ pomocou veršov,
- nižšie ročníky vytvorili skvelú reťaz – cvičenie v ktorom prostredníctvom „kánonu“ odovzdávame informácie – v našom prípade texty básne. Deti menili rytmus, vznikla viachlasná „pieseň“, v ktorej obsah vypovedaného vyjadrovala emócia, ktorú deti prespevovali,
- uvedené variácie tvorili žiaci rôznych ročníkov – prvý až štvrtý, zámerne sa vyhýbam „návodu“, aby sme sa vyhli „papagájovaniu“ už vymysleného. Ponúkam však detailný postup AKO NA TO,

**Skoro do mňa udrél hrom.
Pod oblokom rastie strom!**

Obrázok 14 Rast semienka
Prameň: vlastný návrh

**Nie však jabloň, ani vrba,
ale strom, kde visí hŕba**

**rozkvitnutých telefónov.
Strom je plný známych tónov -**

**Crnk, crnk, crnk, crnk... Celkom isto
visí ich tam dobrých tristo.**

Obrázok 15 Strom sa rozpadá
Prameň: vlastný návrh

**A ja lietam ako divý,
až sa celé mesto diví.**

**Lietam stále von a dnu.
Už mám ruku nevládnú,**

**tol'ko dvíham telefóny.
Tristo mi ich naraz zvoní.**

- etuda rastu semienka je veľmi obľúbená, jej prvotný význam je ilustratívny, dôležité však je, čo sa udeje, keď semienko „vyrastie“. V našom prípade sme zvolili ako hudobný podmaz rôzne telefónne zvonenia, ktoré pospevovali deti, na konci zodvihli telefóny a telefonovali s osobou srdcu najbližšou napríklad: „Mami? No ahoj, teším sa, že ťa počujem...“,
- hlasy detí sa vzájomne prepletli, vytvorili rytmický vzorec, z ktorého sa postupne vynárali nasledujúce verše,
- ďalšou súčasťou, ktorú sme „objavili“ bol mužský a ženský princíp: chalani mali potrebu „dôrazne“ (s krikom, rozčúlene) telefonovať, zatiaľ čo dievčatá hovorili skôr so starkou, blízkymi,
- tento princíp sme si vyskúšali aj pri ďalších veršoch, kde sme cez „konflikt“ (dievčatá versus chalani) tvorený od *piana* až po *forte* previedli do divadelného tvaru známe tvrdenie: *niekedy síce hovoríme rovnakým jazykom a predsa si nerozumieme*,
- verše sa postupne zjednotili, obe skupiny hovorili to isté, no napriek tomu si zjavne nerozumeli, prešli až ku kriku, postupne sa strom „rozpadol“, deti sa osamelo rozliezli po priestore - opäť téma nekomunikácie a občasného neporozumenia,
- slová vedia nielen rozdeliť ale aj spútať. To sme znázornili pomocou známej hry „na ihlu a niť“, kde sa deti postupne dvíhali, mobilizovali, tvorili spojenia - ihla s niťou (rad detí) ich vzájomne spájaj, prepletaj, tvorili sme nové „spojenia“ - veď aj v bežnom živote platí: *na každú dieru je dáka záplata*.

A ja teraz neviem, čo spravím. Hádám to isté, čo robieva každý dobrý záhradník. Vyškriabem sa na strom a oberiem do koša všetky telefóny. Potom ich zanesiem na trh a stavím sa, že do večera bude kôš prázdny. Ale na jar...

Obrázok 16 Jarné prebúdanie
Prameň: vlastný návrh

...všetky stromy zase rozkvitnú. Na jedných vyrastú jablká, na druhých slivky a na mojom strome zase vyrastú telefóny.

Obrázok 17 Jar
Prameň: vlastný návrh

A tak

*nepočkám už ani chvíľku
a hneď teraz vezmem pílku –*

*Zanesiem strom do lesa,
a keď v lese ozve sa,*

*Všetci vtáci napnú uši.
Jeden povie: „Kto by tušil,*

*aké stromy teraz práve
vyrastajú v Bratislave?“*

- prepájanie známych kolektívnych detských hier s významom textu v druhom pláne necháva báseň „nedotknutú“ a súčasne ju posúva k vyššiemu zmyslu, ktorý ale je **zrozumiteľný** tým, ktorí ju inscenujú – deťom, a samozrejme tým, ktorí ju sledujú v divadelnej podobe,
- tak ako jar prebúdzá všetko živé, tak i my sa napriek občasnému konfliktom vraciame späť k „človečine“ a harmónii, pretože: **Šťastie možno len vtedy skutočne prežiť, ak ho máš s kým zdieľať.**“
- toto motto sa stalo akýmsi pomyselným vodítkom v rámci realizácie tohto divadla poézie, kde sme cez drobné, no plnovýznamové gesto, štronzu, prácu s pauzou ponúkli divákovi otázky a odpovede v zmysle komunikácie a nekomunikácie. Koľko toho potrebujeme v skutočnosti, kde sa nachádza tá pomyselná životná rovnováha, koľko impulzov ešte zvládneme a dokážeme vôbec oceniť ticho?
- Nie všetky otázky je dobré zodpovedať, občas je prospešné nechať na diváka, nech sa rozhodne sám. Nikto predsa tiež netuší, čo sa môže vyklúť zo škaredého káčatka.

Obrázok 18 Cesta
Prameň: vlastný návrh

4 REFLEXIA

Cieľom opisovanej pedagogickej skúsenosti bolo prezentovať pedagógom konkrétne kroky, ktoré je potrebné absolvovať pri tvorbe divadla poézie. Technické kroky, ktoré je potrebné absolvovať skôr než predložíme kolektívu vybraný text nie sú záťažou, ale naopak výbornou pomôckou. Pomôžu nám prekonať tú fázu tvorby, keď sa z dobrého nápadu stáva divadelný obraz a kedy opakovanie skrz technický nedostatok – napríklad neschopnosť tvoriť prirodzené intonácie, málo posadený hlas alebo napäté, prípadne žiadne vzťahy v kolektíve, sa stávajú prekážkou tvorby a môžu viesť k nechuti, v najhoršom prípade sa dielko nedotvorí. Vtedy sa všadeprítomná radosť z tvorby, z objavovania, mení na trápenie a učiteľ radšej mávne nad vecou rukou: veď nejde o život... Ak však máme recitátorov slušne technicky podkutých, môže sa táto „otravná“ fáza fixácie a čistenia skrútiť na minimum a máme veľkú šancu uchovať v deťoch prvotné nadšenie a motiváciu.

V našich podmienkach sa snažím nepredkladať žiaden text (prípadne viacero textov) bez toho, aby som predtým absolvovala so skupinou, divadelným súborom niekoľko mesiacov dramatických hier, tvorivých aktivít, upevňovania vzájomných vzťahov a objavovania krajiny fantázie. Poväčšine sám súbor oznámi, že sa chce posunúť ďalej, smerom k divadelnej inscenácii.

Text Tomáša Janovica ponúka presne toľko možností realizácie, koľko divadelníkov – režisérov k nemu pristúpi. Dôležité je pristupovať ku každému textu s láskou a pokorou, vtedy je tá šanca na zinscenovanie zmysluplného divadla oveľa vyššia. V predlohe som uviedla najdôležitejšie myšlienkové princípy, od ktorých sme sa odrážali pri tvorbe, niektoré významové gestá a pauzy nie je ani možné v tomto priestore opísať. Ich zmysluplnosť je pomenovaná v kontexte divadelného obrazu. Základom však zostáva téma komunikácie. Cesta, ktorú som opísala je jednou z možností, v praxi môže poslúžiť ako odrazový mostík pre tvorbu.

Prezentované divadlo poézie vzniklo na základe týchto princíпов a zo skúseností z lektorovania metodických dní pre pedagógov ZŠ, MŠ. Pre porovnanie a pochopenie uvádzam aj príklad dramatickej ilustrácie a pomenúvam rozdiely v princíпов tvorby. Autor zostáva rovnaký, len sa líši spôsob uchopenia predlohy. Najdôležitejším benefitom je radosť z tvorby a motivácia do ďalšieho tvorivého dobrodružstva.

4.1 Odporúčania pre prax

Je dobré mať na pamäti vek detí, ich rozumovú vyspelosť a nenechať sa strhnúť svojim vlastným nadšením pre vybraný text. Dieťa ho vníma inak a je dôležité pozorne ho počúvať. Môžem mu pomôcť odkrývať jednotlivé obsahové vrstvy, nesmiem mu však implantovať svoje videnie. Tak sa vyhneme bezduchému opakovaniu intonácií po učiteľovi a strate povestnej iskry. Tá robí každý umelecký počin originálnym, ak je v ňom cítiť čiru radosť z tvorby, divák rád odpustí aj prípadné preklepy, či prešl'apy.

Umelý umelecký dojem, deti, ktoré ako stroje memorujú nabiflené intonácie, je tým najhorším, čo sa môže na javisku udiat'. Poézia obzvlášť má svoje špecifické čaro, na rozdiel od prózy je viac postavená na metafory, obrazoch, inotajoch... Je teda príjemné stavať sa k nej s úctou a otvorenou mysl'ou a nenechať ju „zomrieť“ skrz nie najlepšie vedenie.

ZÁVER

Práca s umeleckým textom nemôže byť hádam ani považovaná za prácu, pretože v sebe nesie tvorivosť a harmóniu, ktorá obohacuje obe zúčastnené strany. Na strane jednej stojí učiteľ, ktorý sprevádza deti celým tvorivým procesom a na strane druhej sú to žiaci, ktorých nadšenie a radosť z vydareného dielka, alebo vyučovacej hodiny sú silnou motiváciou k ďalšej práci. Dôležitým benefitom tvorivých aktivít je tvorba vzťahov a možnosť vyskúšať si „nanečisto“ niektoré spôsoby správania, komunikácie a prostredníctvom interakcie v bezpečnom prostredí získavať cenné skúsenosti do života.

Orientácia v kvalitnej literatúre, schopnosť oceniť krásu básnického obrazu, metafory, pointovanie jednotlivých scén, orientácia v divadelnom priestore v zmysle divadelných zákonitostí (proscénium, portál, divák, zákulisie...) – to je len stručný prehľad toho, čo dieťa získava v priebehu prezentovanej tvorivej cesty.

Dôležitý je čas. Ten sa nesmie stať hnacím motorom ani pomyselnou hrozbou. Z tohto dôvodu je dôležité pracovať so súborom priebežne, nesnažiť sa tlačiť divadlo do finálnej podoby len kvôli termínu súťaže, prípadne vystúpenia. Aj keď uznávam, že niekedy môže konkrétny termín celý tvorivý proces trochu „nakopnúť“, absolútne však neuznávam pedagógov, ktorí kvôli zisku nejakej budúcej možnej medaily z akejkoľvek súťaže vytvárajú psychický tlak na dieťa, prípadne zneužívajú svoju prirodzenú autoritu.

Tvorivosť detí je jedna neopakovateľná a nádherná cesta, po ktorej budú kráčať s radosťou len vtedy, ak im bude radosť dopriata. V prípade tvorby divadla poézie platí rovnaké pravidlo ako pri detskej dramatickej tvorivosti: cieľom je prejdená cesta, nie súťažná medaila. Dieťa, ktoré vstupuje na javisko s naliehavým pocitom, že sa chce s divákom podeliť o svoj jedinečný objav (myšlienku, báseň, príbeh...), prináša úplne inú kvalitu výpovede ako ustráchaný človečik, ktorý zmätene plní príkazy pani učiteľky.

Verím, že prezentovaná práca a skúsenosti inšpirujú pedagógov, ktorí váhajú s rozhodnutím, či sa teda vybrať po tejto tvorivej ceste. V tomto kontexte možno spomenúť známy výrok: *len ten, kto nič nerobí, nerobí chyby*. Dôležité je pristúpiť k textu a deťom s pokorou a zvyšok je výsledkom nenáhodných konkrétnych krokov, ktoré majú svoju postupnosť a zákonitosť. Prednesová abeceda, prednesová technika, dramaturgický rozbor textu, zber tvorivých materiálov a nápadov, výber inscenačného kľúča, priestorová realizácia – tento jednoduchý systém zakončený pointou môže byť pomyselným „univerzálnym“ návodom k tvorbe. Avšak vždy platí: práca s umeleckým obrazom v divadelnom priestore má svoje špecifické čaro „tu“ a „teraz“, nie je možné ani len dva razy zahrať rovnaké predstavenie a možno práve táto pomerne istá neistota môže byť základom jednej skvelej dobrodružnej cesty, ktorú sme ochotní opakovane podstúpiť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Bekéniová, Ľ. 2010. Kultivovanie jazyka a reči detského recitátora. 1. vydanie. Metodicko-pedagogické centrum. Bratislava. 2010. ISBN : 978-80-8052-356-5.
2. Čajková, J. 2013. Ako formovať umelecký prednes. 1. vydanie. Metodicko-pedagogické centrum. Bratislava. 2013. ISBN : 978-80-8052-491-3.
3. Findra, J. 1986. Ústny prejav a umelecký prednes. 1. vydanie. SPN. Bratislava. 1986.
4. Gracová, X. 1980. Metodická príručka pre prípravný ročník LDO. Krajský pedagogický ústav. Bratislava. 1980.
5. Grohová, E. 2005. Metodická príručka pre PŠ, 1.a 2.ročník I.stupňa základného štúdia literárno-dramatického odboru základnej umeleckej školy. MŠ SR. 2005. ISBN : 80-7098-401-5.
6. Grohová, E. 2000. Prax detského prednesu. (metodicko-praktické otázky). 1. vydanie. Metodické centrum. Prešov. 2000.
7. Lauffová, M. 2014. Umelecký prednes poézie a prózy v primárnom vzdelávaní. OPS_OSO_7.kolo. 2014.
8. Rosslerová-Sláviková, H. 2009. Práca s umeleckým textom. 2. vydanie. Slovenské pedagogické vydavateľstvo. Bratislava. 2009. ISBN : 978-80-10-01736-2.

Internetové zdroje

1. Školský vzdelávací program základnej umeleckej školy v Slovenskej republike. [cit.10.5.2014] Dostupné na: <http://www.statpedu.sk/>.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 básneň: Samuil Maršak: Batožina

Príloha 2 básneň: Marián Hatala, Ľubo Guman: výber básní vhodných na montáž z knihy KRATOCHVÍLE pre väčšie deti a menších dospelých

Príloha 3 básneň: Tomáš Janovic: Rozprávka o piatich prstoch

Príloha 4 básneň: Obrázky

Príloha 1 báseň: Samuil Maršak: BATOŽINA

Podala dáma batožinu:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko
a jedno čierne šteniatko.

Vydali dáme pri okienku
skontrolovanú potvrdenku,

že prijatá je batožina:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko
a jedno čierne šteniatko.

Zriadenec v modrom obleku
pokládol všetko do vlaku.

Hotovo – leží batožina:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko
a jedno čierne šteniatko.

Len čo vlak vyšiel zo stanice –
Hup! Šteňa z vlaku do pšenice.

Hodinu bol vlak v pohybe –
začali pátrať po chybe.

Preratúvajú batožinu:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko...

priatelia! Kde je šteniatko?

Vlak zastal. A vtom spod kolies
vyliezol veľký čierny pes.

Nemohli robiť už nič iné –

naložili psa k batožine,
k zrkadlu,
kuforu,
lehátku...
A všetko bolo v poriadku.

Pricestovali do Nitry.

Staničný nosič číslo trti

Na káre vezie batožinu:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko
a za ním vedú šteniatko.

Vtom šteňa hrubo zavrčí

A dáma tenko zachrčí:

– Zbojníci! Diabli s ľudským
menom!

– To je môj psíček s rodokmeňom?

Šmarila o zem batožinu:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko...

Vráťte mi moje šteniatko!

Hneď povieme vám svoju mienku.

Ukážte, pani, potvrdenku!

Je na nej táto batožina:

kôš malín,
melón,
mandolínu,
zrkadlo,
kufor,
lehátko
a jedno čierne šteniatko.

Nuž a či je to

nešťastie,

keď šteňa cestou

podrastie?

Príloha 2 Marián Hatala, Ľubo Guman:
Výber básní vhodných na **montáž** z knihy
KRATOCHVÍLE pre väčšie deti a menších dospelých

Zmätok mladej zebry

„Prečo máme tol'ko rebier?“
Zas sa pýta zebra zebier.

– Milé dievča, to sú pruhy,
čierny, bielky každý druhý.

„Vyzerajú ako mreže...
Vravíš pruhy? Ale kdeže!

Čo ak ma sem niekto zašil?!“

- Zebra, tebe v hlave straší!
- Dobre teda, pruhy. Aký druh?“
- Nepýtaj sa, je to bludný kruh...

Chudokrvný komár

Videl som dnes komára,
bledý ležal na márach.

Nehýbal sa, tuhé brvy,
v noci nemal kvapku krvi.

Už ho vezú pod nože,
vraj mu chirurg pomôže.

„Hrôza, čoho som sa dožil?
Ja chcem transfúziu do žíl!“

Blúzni komár, trepe len to,
kým ho uspia repelentom.

Ako nepomýliť motýľa

Už sa nehýb, ticho stoj,
ďalší motýľ bude tvoj.

Sadne ti hneď na rameno,
Začne hádať tvoje meno.

Neprezrad' ho. Medzi nami,
stačí voňať kvetinami –

Obletuje každú druhú,
ten záletník svojho druhu!

Voňaj, nech ťa spozná po mene.
Je preč? Nesmúť, on si spomenie.

**Slimák s trvale prechodným
pobytom**

Ak bol doma, radšej zatĺkal,
všetci ho už mali za tĺka.

Doma všade, všade host',
sám si chýbal, mal sa dosť.

Je preč! V plánovanom úteku
znovu niekde hľadá útechu.

Nestretol ho nikto, vinníka,
v utekaní nikam vyniká.

Dom tu nechal. Načo vláčiť
veľkú botu, keď tak tlačí?

Lahko zobral – bez bremena –
bosé nohy na ramená...

Surikat s úpalom

Svojho muža súri Kata –
úzkostlivá surikata:

„Leňoch jeden, vylez z nory,
predátor tu možno snorí!“

Ešte ho tá žena uženie –
obývajú veľké územie.
Surikat už stojí na stráži,
Každý šelest ho hneď nastraší,

Ja sám vojak, čo sa bojí,
Nikde nikto v zornom poli!

Slnko pečie, piesok horí,
Kde sú všetci predátori?

To je z toho úpalu – je,
Že každý preč upal'uje.

Doktor akrobat

Dnes je v ZOO plno kriku,
doktor stojí na rebríku.

To sa stane, to sa pritrafí –
hlavu strká do úst žirafy.

Vyšetrí jej mandle choré,
skríkne: „Ďalšia ku mne hore!“

Tá sa ale stále metá,
na rad príde iná méta.

Doktor žiráf hore stojí,
vrvia, že sa asi bojí:

Ordinuje, lebo nevie,
ako po rebríku zlezie.

Čakajúca tarantula

Sťažuje sa tarantula:
„Z muža sa stal tarantulák.

Len sa túla, málo stará,
nespí doma, stále tára.

Ja sa tiež chcem tarantúliť
ako všetky tarantuly,

šanca je však zjavne nulová,
vzdychá Julia Tarantulová,

z chápadiel sú nechápadlá!“
Ona nikdy nechápala,

prečo nemá, čo si želá –
domaseda za manželá!

Miss všetkých sliepok

Naša sliepka málo znáša,
že sa na miss neponáša.

Zakaždým sa veľmi zľakne,
že nevyhrá, že má akné.

Denne skúša masku dáku,
vyzerá jak strašiak v maku,

Stále skúma vlastnú podobu,
pod'obaná nemá obdobu!

Všetci vrvia, že je tel'a,
na lietanie naletela!

Čo už, veď má rozum slepačí,
ten jej každá sliepka prepáči...

Príloha 3 Báseň: Tomáš Janovic: ROZPRÁVKA O PIATICH PRSTOCH

Každý básnik náruživý
rýmami sa večne živí.

Aj náš tato strapatý.
(Keď nás práve nemláti!)

Ťažko sa nám spolu žije.
Pri robote nervózny je.

Báseň sa mu potkýna?
Na vine je – rodina!

No a tento tato sa jedného dňa zobudil, a keďže sa práve zobudil, chcel si pretriet' oči. Ale predstavte si, vôbec si ich nemohol pretriet'. Tak chcel aspoň napísať dajakú báseň, ale ani báseň nemohol napísať. Tak chcel rýchlo zmlátiť svoje dcéry, ale ani svoje dcéry nemohol zmlátiť. Pozrel sa teda na svoju ruku a skoro zdúpnel od údivu. Na ruke mu totiž chýbalo všetkých päť prstov.

Tato, chudák tato,
tak čo vravíš na to?

Bez prstov sa hlúpo starne.

Utekli ti všetky prsty.
Nezovrieš ich viacej v hrsti.

Iste majú dakde skrýše.
Bez prstov sa ťažko píše.

Iste teraz sedia v kine.
Bez prstov je všetko iné.

Tato, chudák tato,
tak čo vravíš na to?

Iste zašli do cukrárne.

A on? On nič nevraví,
len mu nejde do hlavy,

Kto tie všetky prsty mohol nahovoriť, aby vzali nohy na plecia?

On to nevie, my to vieme,
no nikomu nepovieme,

Čo nemláti svoje dcéry.
ale tato sa len škerí.

Nepovieme ani muk,
ako prsty miznú z rúk.

Škerí sa náš tato.
Prečo, tato-zlato?

Veď len počkaj, tato,
budeš ešte zlato,

Ráno totiž visia všade
(dokonca aj vo výklade)

veľké fotografie všetkých jeho piatich prstov.

A pod nimi oznam:

„Toto je Jozef Palec. Toto Aladár Ukazovák. Toto Ondrej Prostredník. Toto Kornel Prsteník. A toto je Baltazár Malíček. Kto ich nájde, nech ich ihneď vráti tatovi-zlatovi!“

Večer boli prsty spiatky,
Na tatu je každý krátky.

Večer boli prsty v dlani.
Kto ich našiel? Jedna pani.

Aká pani? Predsa mama!
Darmo ušli do neznáma.

Darmo z ruky ušli prsty,
večer boli opäť v hrsti.

A to všetko naša mama.
Celkom sama... (Tato sa má!)

Celý deň ich hľadala.
Potom prstom nadala:

„Bez vás tato iba hľadí,
a nikdy ma nepohladí.

Odkedy ste zasa spiatky,
všetci máme doma sviatky!“